

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ТАВАРТКІЛАДЗЕ Нана Мезенівна

УДК 347.965.3

**ЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ
АДВОКАТА-ЗАХИСНИКА**

Спеціальність 12. 00. 10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса - 2003

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі організації судових та правоохоронних органів Одеської національної юридичної академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат юридичних наук, професор
ПОЛЯНСЬКИЙ Юрій Євгенович,
Одеська національна юридична академія,
перший проректор, завідувач кафедри
організації судових та правоохоронних
органів

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Академії
правових наук України,
ВАРФОЛОМЕЄВА Тетяна Вікторівна,
Академія адвокатури України, ректор;

кандидат юридичних наук, професор
МАРОЧКІН Іван Єгорович,
Національна юридична академія
імені Ярослава Мудрого,
завідувач кафедри організації судових
та правоохоронних органів.

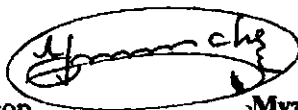
Провідна установа Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, кафедра правосуддя.

Захист відбудеться “ 27 ” вересня 2003 р. о 10 годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської
національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса,
вул. Піонерська, 2, ауд. 312.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Одеської національної
юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий “ ” 2003 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат юридичних наук, професор

Музиченко П. П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Надійний захист прав людини - вищий критерій оцінки діяльності всіх інститутів держави, що складають систему правоохоронних і правозахисних органів. Ратифікувавши Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод (1950 р.), Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити кожному, чії права порушені, ефективні засоби правового захисту (ст. 13).

У юридичному механізмі захисту прав людини особливе місце посідає адвокатура, головною соціальною місією якої є захист прав людини. Рівень розвитку адвокатури є одним із індикаторів демократичності суспільства, одна з ознак стану захищеності прав людини.

Конституція України (ст. 39) покладає надання правової допомоги громадянам та юридичним особам на адвокатуру. Реалізація конституційних норм вимагає принципово нового підходу до оцінки соціальної цінності адвокатури, вироблення критеріїв ефективності її діяльності щодо забезпечення прав людини, що нерозривно пов'язано з підвищенням престижу адвокатської професії. Все це актуалізує проблему застосування моральних основ адвокатської діяльності.

Етичні аспекти професійного правозаступництва в Україні висвітлювалися у працях Т. В. Варфоломеевої, Ю. М. Грошевого, О. Л. Жуковської, Я. П. Зейкана, В. В. Леоненка, С. М. Логінової, І. Є. Марочкина, В. В. Медведчука, М. М. Михеєнка, О. О. Ніколаєва, В. Д. Нора, О. Д. Святоцького, С. С. Сливки, П. В. Хотенця, Н. І. Чворткіна, О. Г. Яновської та інших вчених.

Проблеми теорії та практики адвокатської діяльності досліджували такі російські вчені, як О. Д. Бойков, Д. П. Ватман, В. Д. Гольдінер, П. С. Елькінд, З. З. Зінатулін, М. П. Кан, Л. Д. Кокорев, Д. П. Котов, Ю. Ф. Лубшев, М. П. Некрасова, І. Д. Перлов, І. Л. Петрухін, Г. М. Резнік, В. М. Савицький, Ю. І. Стецовський, Л. О. Стешенко, М. С. Строгович, О. Л. Ципкін, Г. М. Шамба та інші.

Слід відзначити й доробок з цього питання інших іноземних вчених, зокрема Р. Гарріса, Р. Давида, М. Молло, Р. Мюллера, Л. П. Уайнреба, Л. Фрідмена та інших.

Окремо слід виділити теоретичні розробки таких видатних досліджувачів проблем адвокатури кінця ХІХ - початку ХХ ст., як Є. В. Васьковський, С. І. Вікторський, М. М. Вінавер, А. Ф. Коні, П. В. Макалінський, І. Я. Фойницький та інші.

Вагомий вклад у запровадження до адвокатської діяльності високих морально-етичних стандартів внесли відомі юристи-практики минулих епох і сучасності.

Разом з тим, незважаючи на те, що окремі проблеми етичного підґрунтя адвокатської діяльності були предметом дослідження багатьох науковців, їх комплексне вивчення на монографічному рівні в незалежній Україні не проводилося з урахуванням положень Конституції України, Закону «Про адвокатуру», Правил адвокатської етики, норм міжнародного права, що виходять з принципу домінантності загальнолюдських цінностей. Відсутні дослідження, присвячені відповідальності адвокатів за порушення норм професійної етики.

Процеси входження України до Європейського співтовариства обумовили потребу в активізації порівняльних досліджень проблем адвокатської етики у Польщі, Франції та в інших країнах, дослідження міжнародних стандартів організації та функціонування адвокатури.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри організації судових та правоохоронних органів “Проблеми організації судових та правоохоронних органів в Україні в умовах становлення демократичної правової держави” на 1998 - 2000 роки та “Удосконалення діяльності судових та правоохоронних органів як елемент реалізації реформи в Україні” на 2001 - 2005 роки, які є складовою частиною плану науково-дослідної роботи Одеської державної юридичної академії “Проблеми розвитку держави і права України в умовах ринкових відносин” на 1998 - 2000 роки та плану науково-дослідної роботи Одеської національної юридичної академії “Правові проблеми становлення і розвитку сучасної правової держави” на 2001 - 2005 роки (державний реєстраційний номер 0101V001195).

Тема дисертації затверджена Вченою радою Одеської національної юридичної академії 18 березня 2002 р. (протокол № 5).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є: правовий аналіз етичних правил і принципів адвокатської діяльності; виявлення прогалин у правовому регулюванні пов'язаних з цим питань, а також відповідальності адвокатів за порушення норм професійної етики; визначення шляхів вирішення проблемних питань забезпечення адвокатської етики; розроблення концептуальних положень етичних основ професійного захисту, а також щодо вдосконалення Закону України «Про адвокатуру», Правил адвокатської етики, інших нормативних актів.

Досягнення зазначеної мети забезпечується вирішенням наступних завдань:

- дослідити поняття та значення професійної етики адвоката;
- виявити, систематизувати та дослідити етичні принципи адвокатської діяльності;
- визначити суть етичних принципів у діяльності адвоката-захисника та окреслити гарантії їх реалізації на основі системного аналізу норм

національного законодавства й міжнародно-правових норм, а також юридичної практики;

- проаналізувати практику відповідальності адвокатів за порушення норм професійної етики;

- виявити закономірності реалізації етичних принципів адвокатської діяльності та підготувати пропозиції щодо удосконалення їх правового забезпечення.

Об'єктом дослідження є адвокатська етика як складова професійної етики юриста, її принципи, правові гарантії реалізації та відповідальність за порушення норм адвокатської етики.

Предметом дослідження є норми міжнародного права, законодавство України та інших держав, яке регламентує етичні основи адвокатської діяльності.

Методи дослідження. Робота над дисертацією здійснювалася шляхом системного підходу до вивчення таких складних соціальних явищ, як забезпечення права на захист від обвинувачення та етика в адвокатській професії, що дозволило автору краще пізнати природу цих явищ, їх взаємозв'язок та запропонувати шляхи вирішення назрілих проблем.

Використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема: загальнодіалектичний метод пізнання - для аналізу професійної моралі, професійної етики та адвокатської етики як складової юридичної етики; історико-правовий - для характеристики розвитку вчення про етичні основи адвокатської діяльності із стародавніх часів до сьогодення; формально-логічний - для визначення понять: «професійна мораль», «професійна етика», «адвокатська етика», «правила адвокатської етики», «принципи адвокатської етики» тощо й подальшого їх використання в судженнях та умовиводах; спеціально-юридичний - для аналізу правових та етичних норм, що містяться в міжнародних, вітчизняних та зарубіжних документах щодо адвокатської діяльності; порівняльно-правовий - для виявлення особливостей правового врегулювання та етичних засад адвокатської діяльності в різних правових системах та країнах; соціологічний - для вивчення й узагальнення громадської думки щодо ефективності діяльності адвоката-захисника.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що в Україні вперше на монографічному рівні комплексно досліджені етичні основи адвокатської діяльності та проблеми відповідальності адвокатів за порушення норм професійної етики.

У дисертації обґрунтовано нові положення та висновки, які істотно розширюють понятійний апарат адвокатської етики як науки, сформульовано пропозиції з удосконалення законодавства про організацію та діяльність адвокатури.

Найсуттєвіші результати дослідження, які відбивають внесок автора в розробку визначеної проблеми:

- обґрунтовано, що адвокатська етика є складовою професійної юридичної етики, її самостійним видом, який визначає професійний стандарт поведінки (діяльності) адвоката, а її специфіка визначається особливостями функцій адвокатури;

- визначено поняття професійної етики, адвокатської етики та її принципів; обґрунтовано, що проблема розробки норм адвокатської етики безпосередньо пов'язана із систематизацією її принципів;

- з урахуванням того, що більшість норм і принципів адвокатської етики притаманні всім видам юридичної практики, запропоновано їх систематизувати в Кодексі юридичної етики, на підставі якого прийняти кодекси юридичних професій;

- до основних принципів адвокатської етики належать домінування інтересів клієнтів, адвокатська таємниця, престиж адвокатської професії, обмеження рекламування адвокатської діяльності;

- обґрунтовано, що Правила адвокатської етики - це звід корпоративних норм, що вміщує обов'язкові для адвокатів та їх об'єднань етичні приписи, однак цей документ не є нормативно-правовим актом; обґрунтовано необхідність нормативно-правового закріплення принципів адвокатської етики;

- сформульовано висновок про те, що кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури та Вища кваліфікаційна комісія адвокатури мають функціонувати при професійній асоціації, що об'єднує всіх адвокатів України;

- запропоновано визначити правовий статус 3го їзду адвокатів України;

- наведено додаткові аргументи щодо можливості допуску до захисту у кримінальних справах лише осіб, котрі мають статус адвокатів;

- внесено низку пропозицій щодо удосконалення етичних засад адвокатської діяльності та гарантій їх реалізації, зокрема про: доповнення суттєвих умов договору про надання правової допомоги; страхування ризику професійної майнової відповідальності; створення спеціального фонду для надання безоплатної адвокатської допомоги; удосконалення діяльності дисциплінарних палат адвокатури тощо;

- проаналізовано підстави та умови притягнення адвоката до відповідальності за порушення норм професійної етики;

- обґрунтовано необхідність непоширення строку давності притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності щодо проступків, які порочать честь і гідність адвоката чи підривають престиж адвокатури;

- запропоновано переглянути ряд норм, що встановлюють підстави та порядок притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що одержані висновки та пропозиції можуть бути використані:

- у науково-дослідницьких цілях – для подальшого аналізу проблем організації та діяльності адвокатури, дії Правил адвокатської етики, відповідальності адвокатів за порушення норм професійної етики й роблення законодавства України про адвокатуру відповідно до Конституції України й міжнародних стандартів;

- у правотворчій роботі – при внесенні змін та доповнень до нормативно-правових актів України, зокрема до Закону України “Про адвокатуру”, Кримінально-процесуального кодексу України, Положення про кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури, Положення про Вищу кваліфікаційну комісію адвокатури, а також до Правил адвокатської етики;

- у навчальному процесі – при викладанні курсу “Адвокатура України”, при підготовці навчальних матеріалів із зазначеної дисципліни;

- у практичній діяльності серед адвокатів та адвокатських об’єднань - при здійсненні професійної діяльності із забезпечення права на захист від обвинувачення, вирішенні питань змісту та дії норм і принципів адвокатської етики, їх застосування у взаємовідносинах з клієнтами, судом, колегами, при притягненні адвокатів до відповідальності за порушення норм професійної етики;

- у правовиховній роботі серед населення дисертація може бути теоретичним матеріалом щодо юридичного механізму забезпечення прав людини, сприяти підвищенню рівня правової культури громадян України, формуванню їхнього світогляду.

Апробація результатів дисертації. Дисертація підготовлена на кафедрі «Організація судових та правоохоронних органів» Одеської національної юридичної академії, схвалена на засіданні кафедри та рекомендована до захисту. Основні положення, висновки та рекомендації доповідалися автором на науково-практичних конференціях та семінарах: у Гуманітарному університеті “Запорізький інститут державного і муніципального управління” (Запоріжжя, 8 грудня 2000 р.); на 4-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького складу й аспірантів Одеської національної юридичної академії (Одеса, 27-28 березня 2001 р.); 5-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького складу й аспірантів Одеської національної юридичної академії (Одеса, 22-23 квітня 2002 р.); 6-й звітній науковій конференції професорсько-викладацького складу й аспірантів Одеської національної юридичної академії (Одеса, 28-29 квітня 2003 р.).

Висновки, що містяться в дисертації, використовуються в Одеській національній юридичній академії при викладанні навчальних дисциплін

«Система судових та правоохоронних органів», «Адвокатура України», а також у науково-дослідницькій роботі викладачів і студентів.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладені в п'яти наукових працях, що опубліковані у фахових виданнях.

Структура роботи обумовлена її цілями, завданнями, предметом і методом дослідження. Повний обсяг дисертації складає 215 сторінок, з яких 190 сторінок – безпосередньо текст дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, додатків і наукового апарата, поданого систематизованим бібліографічним списком (237 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується актуальність теми дослідження, аналізується стан наукової розробки проблеми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, визначаються мета й завдання, методичні, теоретичні, нормативні та емпіричні основи. Окреслено наукову новизну одержаних результатів, сформовано висновки й положення, яких дійшов автор у процесі дослідження, обґрунтовано практичне значення результатів, зазначено дані щодо апробації результатів дослідження та список публікацій за темою дисертації.

У першому розділі «Професійна етика адвоката: поняття та значення», що складається із двох підрозділів, розглянуті загальнотеоретичні проблеми професійної і зокрема, адвокатської етики. У підрозділі 1.1. «Поняття професійної моралі та професійної етики» проаналізовано погляди філософів, соціологів, моралістів та юристів щодо співвідношення понять «мораль», «моральність» та «етика».

Автор дійшов висновку, що професійна мораль виконує важливі завдання соціального управління, забезпечуючи реалізацію вимог загальноморальних принципів в умовах професійної діяльності, допомагає фахівцю вірно обирати правила поведінки в різних ситуаціях своєї трудової діяльності. Головною соціальною функцією професійної моралі, у тому числі і юридичної, поряд із сприянням належному виконанню професійних завдань, є виключення чи подолання професійних помилок, інших шкідливих наслідків професійної деформації. Вона також є важливим інструментом вироблення професійних якостей працівника, його професійного удосконалення.

Норми професійної моралі складаються з: а) норм, які характеризують стосунки професіонала з людьми, специфічне спілкування з якими складає основу його трудової діяльності; б) норм, які характеризують взаємини професіонала з колективом, у якому він працює, а також із всією професійною групою; в) норм, які характеризують суспільні відносини професіонала в цілому.

Основою нормативної професійної етики є ретельне розроблення «окреможностей» нормативної етики, які застосовуються в конкретній професійній діяльності й відбивають вимоги різних рівней, що суспільство ставить до окремих професій.

Важливою сучасною проблемою, на думку автора, є кодифікація моральних цінностей нормативної професійної етики.

У підрозділі 1.2. «Адвокатська етика як вид професійної етики юриста» досліджуються етичні питання в юридичній діяльності. Зазначається, що багато років питання професійної етики юристів обговорювалися в межах судової етики як один із видів професійної етики. Спираючись на позицію Ю.М.Грошевого про те, що розповсюдження загальних положень етики на сферу судочинства не виключає необхідності розробки та утвердження специфіки трансформування моральних норм, властивих окремим юридичним професіям, автор звертає увагу, що наприкінці 80-х - початку 90-х років XX століття термін «судова етика» поступово замінюється більш загальним - «юридична етика», «професійна етика юриста». При цьому доводиться, що професійна етика юристів являє собою, з одного боку, ступінь реалізації можливостей та потенціалу юристів у професійній діяльності, а з іншого - є поєднанням певних морально припустимих стандартів поведінки членів окремої професійної групи юристів. *Юридична етика* - це вчення про моральні основи юридичної діяльності, моральні якості представників юридичної професії та моральні відносини, що складаються у процесі її здійснення. Складовою професійної етики юриста є адвокатська етика.

У сучасній юридичній науці панівною є точка зору щодо предмету адвокатської етики як поведінки представника цієї професії, члена відповідної корпорації переважно за обставин, коли він діє саме як професіонал або представляє свою професію чи сприймається оточуючими саме як представник корпорації адвокатів. Автор поділяє цю точку зору й наводить додаткові аргументи щодо самостійності адвокатської етики як виду професійної юридичної етики, який визначає стандарт професійної поведінки (діяльності) адвоката. Специфіка професійних стандартів адвокатської діяльності визначається особливостями функцій адвокатури. Таким чином, під *правилами адвокатської етики* слід розуміти конкретизуючі гуманне призначення адвокатури як правозахисної інституції правила поведінки адвоката, що закріплені різними соціальними нормами й вироблені самими представниками адвокатської професії, дотримання яких забезпечується внутрішнім переконанням адвокатів, колективною волею органів адвокатського співтовариства, а за необхідністю – заходами державно-правового примушування.

Другий розділ «Принципи адвокатської діяльності» також складається із двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Поняття та система етичних принципів адвокатської діяльності» обґрунтовується теза про те, що розроблення норм адвокатської етики безпосередньо пов'язано із визначенням та систематизацією її принципів.

На думку автора, виходячи із джерел походження, етичні вимоги, які ставлять до адвоката, можуть бути поділені на: а) сприйняті нормами міжнародного права; б) такі, що закріплені в національному законодавстві; в) такі, що визначені в документах, які не мають нормативно-правового характеру; г) не закріплені в офіційних документах.

До першої групи належать такі норми міжнародного права, як ст. 11 Загальної декларації прав людини, ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, які проголошуючи принципи презумпції невинуватості особи, обвинуваченої у вчиненні злочину, гарантують їй використання всіх можливостей для захисту.

Другу групу складають норми адвокатської етики, закріплені в Законі України «Про адвокатуру» (ст. 7, 9, 15), Кримінально-процесуальному кодексі України (ст. 46, 48, 61).

До третьої групи належать такі нормативні документи та зводи корпоративних норм, як Основні принципи, що стосуються ролі юристів прийняті у 1990 р. Восьмим Конгресом ООН по запобіганню злочинності та поведіння із правопорушниками (п. п. 12, 14, 15), Основні положення про роль адвокатів, прийняті Восьмим Конгресом ООН по запобіганню злочинам (1990 р.), Загальний Кодекс для адвокатів країн Європейського співтовариства, прийнятий делегацією країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 р. (п. п. 1.1, 1.2, розділ II). До найважливіших положень, які стосуються діяльності адвоката, автори Кодексу відносять: незалежність; довіру та особливу порядність; конфіденційність; додержання правил інших об'єднань адвокатів; обмеження особистої реклами; домінантність інтересів клієнта; вимога про несумісність певних видів діяльності із статусом адвоката.

Правила адвокатської етики, схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України, у розділі II закріплюють як основні принципи адвокатської етики: незалежність; додержання законності; домінантність інтересів клієнта; неприпустимість представництва клієнтів із суперечливими інтересами; конфіденційність; компетентність та сумлінність; чесність та порядність; повагу до адвокатської професії; культуру поведінки; обмеження рекламування діяльності адвокатів.

Неабияке виховне значення мають етичні норми адвокатської діяльності, не закріплені в офіційних документах, їх добровільне та глибоко свідоме виконання, засноване на загальнолюдських уявленнях про добро та зло, справедливість і гуманізм, обов'язок, совість тощо.

Автор виходить з того, що частина етичних норм, які регламентують адвокатську діяльність, є нормами-принципами, які впливають на зміст регулятивних норм. Більшість норм-принципів, що стосуються адвокатської діяльності, притаманні й іншим юридичним професіям, тобто є загальноююридичними.

Розглядаючи принцип як керівну, функціональну ідею, центральне поняття, автор стверджує, що етичні принципи юридичної діяльності можуть бути поділені на: загальні, які притаманні всім юридичним професіям (чесність, порядність, законність, незалежність тощо), і особливі, які притаманні даній конкретній діяльності. Перші фіксуються в Кодексі юридичної етики, другі - у Кодексах судової, прокурорської, адвокатської етики. При цьому принципи адвокатської етики мають бути закріплені нормами права - Законом «Про адвокатуру», а норми адвокатської етики - у Кодексі (Правилах) адвокатської етики.

Визначаючи з цих позицій принципи адвокатської етики, дисертант вважає, що до них можуть бути віднесені: домінування інтересів клієнта; адвокатська таємниця; престиж професії; обмежене рекламування діяльності адвокатів.

З урахуванням того, що Правила адвокатської етики - це звід корпоративних норм, що вміщує обов'язкові для адвокатів та їх об'єднань етичні приписи, однак не є нормативно-правовим актом, виникає необхідність закріплення принципів адвокатської етики в Законі про адвокатуру. У цьому разі норми Правил зможуть розглядатися не лише як моральні, але і як правові основи адвокатської діяльності. Прийняття Правил адвокатської етики слід віднести до компетенції З'їзду адвокатів України.

Правила адвокатської етики не можуть передбачати все різноманіття питань, які виникають у діяльності адвоката, проте вони є тим орієнтиром, який дозволяє йому обрати належну лінію поведінки, а органу, який застосовує дисциплінарну відповідальність, належно оцінити поведінку адвоката в суперечливій ситуації.

На думку дисертанта, кваліфікаційно-дисциплінарні комісії та Вища кваліфікаційна комісія адвокатури мають функціонувати при професійній асоціації, що об'єднує всіх адвокатів України.

У підрозділі 2.2. «Характеристика етичних принципів професійного захисту та гарантії їх реалізації» розглядається в узагальненому вигляді зміст

професійних принципів правозахисної діяльності та їх законодавче забезпечення.

Дисертант окреслює *принцип домінування інтересів клієнта* з огляду на правовий статус адвоката у кримінальному судочинстві, який визначається так: а) кримінально-процесуальна функція захисника полягає в з'ясуванні обставин, які спростовують підозру чи обвинувачення, виключають або пом'якшують кримінальну відповідальність підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, та наданні їм необхідної юридичної допомоги (ст. 48 КПК); б) захисник не тільки має право, але й зобов'язаний використати при виконанні своєї процесуальної функції всі зазначені в законі засоби та заходи захисту (ст. 48 КПК); в) обов'язки та права захисника на різних етапах та стадіях судочинства регламентовані кримінально-процесуальним законом, ним окреслені та обмежені; г) адвокат не має права відмовитися від прийнятого на себе захисту обвинуваченого, за винятком ситуацій виявлення обставин, передбачених ст. 61¹ КПК; д) адвокат не може бути в одній справі захисником двох обвинувачених, якщо інтереси одного суперечать інтересам іншого (ст. 61 КПК). Таким чином, мета захисту - саме й тільки захист, допомога правосуддю шляхом професійного виконання окресленої в законі специфічної однобічної функції.

Оскільки не всі *інтереси клієнта* (підозрюваного, обвинуваченого, підсудного) опосередковані законом та закріплені в його суб'єктивних правах, виникає питання, чи поширюється принцип домінування на усі інтереси клієнта чи тільки на законні? Визнаючи це питання дискусійним, дисертант аналізує точки зору, які висловили Л. Д. Кокорев («стосовно інтересів, які хоч і не передбачені конкретно правовою нормою, проте випливають із закону, відповідають йому»), О. Д. Бойков, Т. В. Варфоломєєва («керуватися презумпцією законності інтересу підзахисного»), Я. С. Кисельов, Ю. І. Стецовський («прагнення обвинуваченого захищатися від обвинувачення (його матеріальний інтерес) завжди законне; незаконними можуть бути ті чи інші способи захисту»), та поділяє погляди Я. С. Кисельова і Ю. І. Стецовського стосовно відповідності мети та засобів захисту інтересів клієнта. Якщо перше завжди є волевиявленням клієнта, на що адвокат не має права впливати, то друге - процес керований, який здійснюється адвокатом і під його контролем. При цьому діяльність адвоката-захисника має бути спрямована на досягнення результату справи, який об'єктивно та (або) суб'єктивно є сприятливим для підзахисного.

Дослідження дисертантом кримінальних справ засвідчило, що найактивніше адвокати виконували свої обов'язки за договорами з клієнтами. Проте в переважній більшості справ, де адвокати брали участь у кримінальному судочинстві за призначенням органів досудового слідства

та суду, вони не вживали всіх передбачених законом заходів щодо захисту законного інтересу підозрюваного, обвинуваченого чи підсудного. Про це свідчить вкрай низька професійна активність адвокатів-захисників на всіх стадіях кримінального судочинства.

За спеціально розробленою програмою опитування було проанкетовано 396 осіб, які відбували покарання в місцях позбавлення волі, щодо ефективності участі адвоката-захисника у кримінальному судочинстві за призначенням органів досудового слідства та суду. За даними опитування найбільш поширеною причиною призначення захисника є відсутність коштів на оплату послуг адвоката (понад 52 % опитаних), відмова адвоката взяти на себе захист через велику завантаженість (32 %). Відповіді на питання анкети щодо активності захисту виявили, що в цілому вона була невисокою як на досудовому слідстві, так і в судовому засіданні. Крім того, переважна більшість респондентів (74 %) негативно оцінили діяльність захисника, визнавши її малоефективною та неефективною взагалі. У цілому за вибірковими даними автора по 45 % кримінальних справ в Україні захист прав та законних інтересів осіб здійснюється за призначенням. Навіть якщо формально вимоги закону додержуються, то фактично особам належна юридична допомога не надається належним чином. Це свідчить про порушення п. 3а ст.14 Європейської Конвенції про захист прав людини та основних свобод. Автор вважає за доцільне звернути увагу Спілки адвокатів України, обласних колегій адвокатів на пасивну поведінку адвокатів по таких справах, що свідчить про невиконання ними Присяги адвоката, етичних принципів та норм у своїй діяльності.

Звернено увагу на невідповідність положень ст. 1 Закону «Про адвокатуру» до положень ч. 2 ст. 59 Конституції України. Зокрема, Конституція України визначає, що адвокатура в Україні діє для *забезпечення* права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах України. Тобто йдеться про активні правозахисні дії адвокатів. У той же час, відповідно до Закону «Про адвокатуру», адвокатура покликана *сприяти* захисту прав, свобод та представляти законні інтереси громадян України, іноземців та осіб без громадянства, юридичних осіб, надавати їм іншу правову допомогу. Очевидно, що таке положення не потребує активної поведінки адвоката у кримінальному судочинстві; отже, його необхідно привести у відповідність до Конституції.

Для забезпечення додержання етичного принципу домінантності інтересу клієнта за призначенням органів досудового слідства та суду слід встановити механізм здійснення такої правозабезпечувальної діяльності, а також збільшити визначений постановою Кабінету Міністрів України від 14.04.99 р. занижений розмір оплати праці адвоката з надання громадянам

правової допомоги у кримінальних справах за рахунок державного бюджету - 15 гривень за повний робочий день.

Аналізуючи досвід зарубіжних країн стосовно забезпечення доступності безоплатної юридичної допомоги (США, Росія), дисертант підтримує пропозиції І. Р. Решетнікової та В. В. Яркова про необхідність прийняття Закону про надання юридичної допомоги малозабезпеченим громадянам. Принциповими положеннями такого закону мають бути визначення: кола осіб, які потребують юридичної допомоги; форми такої допомоги; джерел фінансування та погашення витрат на неї; кола органів, які організують, здійснюють та координують цю діяльність; механізмів компетенції витрат держави на надання юридичної допомоги.

Принцип адвокатської таємниці автор розглядає і як етичний, і як юридичний, оскільки він встановлений Законом. Підкреслюється, що конфіденційність є першочерговим та основним обов'язком адвоката, на обов'язок додержання якого не поширюється строк давності.

Коло відомостей, які охоплюються поняттям «адвокатська таємниця», не обмежується фактами, які не сприятливі для клієнта. До них можуть бути віднесені й інші дані, які клієнт з будь-яких причин не бажає зробити предметом судового дослідження. Використання такої інформації захисником на досудовому слідстві та в суді, може мати місце, виходячи з інтересів справи, що не завжди може збігатися з бажанням підзахисного, проте не може суперечити його законному інтересу.

Встановити перелік всіх відомостей, які можуть бути одержані адвокатом у процесі виконання своїх професійних обов'язків, неможливо. Тому слід обмежитися родовою ознакою предмета - будь-які відомості, які стали відомі адвокату у зв'язку із здійсненням правозахисної діяльності. Діючи в інтересах клієнта, адвокат інформує його про відомості, які стали йому відомі у зв'язку з виконанням доручення. Тому професійна таємниця адвоката стає відомою і клієнту, а отже, є і його таємницею. Аналогічно таємниці клієнта, довірені адвокату, стають таємницями останнього. У всякому разі суб'єктом охорони таємниці клієнта завжди буде адвокат. При цьому автор вважає, що виникнення обов'язку щодо збереження таємниці клієнта пов'язане з моментом звернення громадянина до адвоката за наданням правової допомоги незалежно від прийняття доручення.

У роботі розглядаються правові гарантії реалізації принципу повної інформаційної конфіденційності адвоката у кримінальному судочинстві.

Забезпечення *принципу престижу адвокатської професії* автором пов'язується, насамперед, із діяльністю професійних асоціацій адвокатів, які мають підтримувати професійні стандарти та етичні норми адвокатської діяльності, підвищувати престиж адвокатської професії (п. 2.1 «а» Статуту

Спілки адвокатів України). На думку автора, на престиж професійної діяльності впливають, зокрема, такі чинники, як результати здійснення захисту або представництва в суді; форми, засоби, тактика та методика виконання адвокатом своїх функцій; взаємовідносини між адвокатами; компетентність; високий рівень освітності, правової та загальної культури тощо.

У роботі розкривається зміст зазначених чинників. Автор доводить, що, здійснюючи функцію захисту, адвокат діє не тільки в інтересах клієнта, а й на користь всього суспільства, зацікавленого в тому, щоб жодна невинна особа не була притягнута до відповідальності. І в цьому контексті діяльність адвоката може розглядатися як спосіб стримання державно-владних повноважень органів суду, прокуратури, слідства, що потребує певної громадянської мужності.

Важливу роль в адвокатській діяльності відіграє такий етичний принцип, як *обмеження рекламування діяльності*. Автор досліджує витоки цього принципу, досвід дореволюційної Росії (за судовою реформою 1864 р.), а також США та Польщі, і доводить, що треба відрізнати рекламу адвокатської діяльності (саморекламу), спеціальну інформацію про осіб з метою прямого або опосередкованого одержання прибутку (ст. 1 Закону «Про рекламу») від інформування громадян про надання адвокатських послуг (інформація про адвоката). Якщо перше суперечить етичним основам адвокатської діяльності (заманювання адвокатом клієнтів), то на підставі другого населення одержує відомості про таку діяльність.

Автор звертає увагу на законодавчу невизначеність відповідальності адвокатів, які порушують принцип обмеження рекламування своєї діяльності й заходів, яких може бути вжито щодо адвокатів-порушників, та засобів масової інформації, які тиражують таку рекламу.

У третьому розділі «Відповідальність адвоката за порушення норм професійної етики» дисертант з'ясовує деякі особливості таких видів юридичної відповідальності адвокатів, як дисциплінарна, адміністративна, цивільна та кримінальна.

Закон України «Про адвокатуру» передбачає можливість притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за такі проступки, як порушення вимог законодавства України, регулюючих діяльність адвокатури, Присяги адвоката України (ст. 17) та до відповідальності на підставі чинного законодавства за розголошення відомостей досудового слідства (ст. 9 Закону). У зв'язку з цим, у **підрозділі 3.1. “Дисциплінарна відповідальність адвоката”** автор розглядає *дисциплінарну відповідальність* адвоката як винне порушення ним професійних обов'язків, які закріплені в Законі «Про адвокатуру», актах чинного законодавства України про адвокатуру, Правилах адвокатської етики.

Виходячи з того, що адвокатура, як професійна спільність адвокатів, є незалежним та самокерованим органом, автор вбачає, що питання про таку відповідальність адвокатів є внутрішнім питанням діяльності адвокатури, яке має вирішуватися виключно на корпоративних основах.

У той самий час на підставі дослідження законодавства щодо провадження у справах про дисциплінарні правопорушення адвокатів, міжнародних стандартів щодо застосування дисциплінарних стягнень відносно юристів взагалі та адвокатів окремо (основні принципи щодо ролі юристів, Основні положення про роль адвокатів) автор дійшов висновку, що існуючий в Україні порядок дисциплінарного провадження відносно адвокатів суперечить вимогам ст. 4 Закону «Про адвокатуру» та міжнародним стандартам. Підставою для цього є положення ст. 13 Закону «Про адвокатуру» про участь у формуванні дисциплінарних палат у складі кваліфікаційно-дисциплінарних комісій таких державних органів, як суди, місцеві державні адміністрації, юстиція. Таке положення автор вважає неприпустимим і звертається до досвіду Росії, де на підставі ст. 31 Закону «Про адвокатську діяльність і адвокатуру в Російській Федерації» дисциплінарною владою відносно адвокатів наділені ради адвокатських палат суб'єктів Російської Федерації, які обираються зборами (конференцією) адвокатів таємним голосуванням в кількості не більше 15 чоловік із складу членів адвокатської палати. На адвокатські палати покладається й контроль за додержанням адвокатами Кодексу професійної етики адвоката (ст. 29 Закону).

Положення про кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури визначає, що дисциплінарне стягнення до адвоката може бути застосовано не пізніше ніж шість місяців з дня вчинення проступку (п. 34 Положення). Разом з тим про порушення норм професійної етики стає відомо через більш тривалий строк. Це пов'язано, насамперед, із діяльністю інших суб'єктів кримінального судочинства, строками розслідування та розгляду кримінальної справи в суді тощо. Проте за закінченням строку давності притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності адвокат лишається непокараним. Дисертант пропонує встановити таке правило, коли в разі порушення адвокатом етичних норм, які підривають престиж адвокатури, питання про позбавлення його права займатися адвокатською діяльністю має вирішуватися незалежно від строку давності вчинення проступку. На користь цієї точки зору свідчить, наприклад, і положення ч. 2 ст. 9 Правил адвокатської етики про те, що дія принципу конфіденційності не обмежена часом.

Суттєвими недоліками провадження щодо притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності автор вважає відсутність чіткої його регламентації правовими нормами, зокрема стосовно стадій

дисциплінарного провадження відсутнє виявлення правопорушення (підстави порушення дисциплінарного провадження); на стадії розгляду справи йдеться не про необхідність врахування при обранні дисциплінарного стягнення ступіні вини та наслідку проступку (обставини, за яких його було вчинено, попередня діяльність адвоката). Не передбачено й порядок виконання рішення про дисциплінарну відповідальність адвоката.

Вивчення дисциплінарної (адвокатської) практики довело, що в Україні відсутні теоретичні та практичні дослідження з цього питання. Протягом останніх майже 10 років Вища кваліфікаційна комісія адвокатури не вивчає та не узагальнює дисциплінарну практику, яка існує в дисциплінарних палатах, не розробляє відповідні рекомендації з цього питання (проте цей обов'язок на неї і не покладений). В той же час практика свідчить про неоднакову оцінку на місцях проступків, вчинених адвокатами, недодержання порядку порушення та розгляду справ тощо. Найбільш часто адвокати, які здійснювали діяльність в Одеській та Харківській областях, порушували такі етичні норми, як компетентність і сумлінність, чесність і порядність.

У підрозділі 3.2. "Інші види відповідальності адвоката", виходячи з положень законодавства про *адміністративну відповідальність*, автор вважає, що за порушення норм професійної етики адвокат може бути притягнутий до відповідальності за правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 185-3 КУпАП - прояв неповаги до суду та інших учасників судочинства. Підставою для цього може бути порушення адвокатом, зокрема, вимог ч. 5 ст. 53 Правил адвокатської етики. На думку автора, притягнення адвоката до адміністративної відповідальності за неповагу до суду та інших учасників кримінального судочинства не виключає можливості притягнення його і до дисциплінарної відповідальності за таке саме правопорушення, і навпаки. Це не суперечить вимогам ст. 61 Конституції України щодо заборони двічі притягати ту саму особу до юридичної відповідальності одного й того ж виду за те саме правопорушення. Проте практика таким шляхом не йде.

У роботі досліджені окремі питання *цивільно-правової відповідальності адвоката*. Автор виходить з того, що підставою для притягнення адвоката до такої відповідальності є угода про надання юридичної допомоги як різновид договору доручення. При цьому слід враховувати, виконання саме яких обов'язків прийняв на себе адвокат. Хоча ст. 17 Правил адвокатської етики визначає головні умови такої угоди щодо змісту доручення, розміру гонорару, порядку його визначення та внесення, розміру, порядку обчислення та внесення фактичних витрат за виконанням доручення, автор вважає, що до таких вимог мають бути віднесені доручення, визначені нормами кодифікованого закону - Цивільним кодексом України, суттєві

умови угоди про надання правової допомоги мають бути закріплені в Законі «Про адвокатуру».

Практика свідчить, що, як правило, суперечка між клієнтом і адвокатом щодо неналежного виконання умов угоди про надання юридичної допомоги вирішується в позасудовому порядку, коли за скаргою клієнта до дисциплінарної комісії йому повертається повністю або частково гонорар. Тим часом, на думку автора, правомірна постановка питання про відшкодування адвокатом клієнту матеріальної та моральної шкоди, завданої внаслідок професійних помилок або несумлінного ставлення адвоката до своїх обов'язків. Досвід окремих зарубіжних країн свідчить про ефективність дієвості страхування професійної діяльності адвокатів як гарантії захисту їх від можливих помилок під час здійснення професійної діяльності.

Кримінальна відповідальність адвоката за порушення етичних норм має розглядатися з урахуванням положень Кримінального кодексу України. Але автор звертає увагу на норми законодавства Франції, що передбачають навмисне розголошення адвокатської таємниці як злочинну дію.

У дисертації зазначається, що притягнення адвоката до кримінальної відповідальності не є частим випадком, проте іноді такі випадки пов'язані з порушенням гарантій адвокатської діяльності.

ВИСНОВКИ

У висновках сформовано основні результати проведеного дослідження, де стверджується, що адвокатська етика значною мірою визначається особливостями правового статусу адвокатури. Разом з тим професійна мораль не має бути зведена лише до специфічного змінювання загальних моральних принципів і норм у певній професії, а також до специфічних професійно-моральних норм. У зв'язку з цим, хоч як найважливіший аспект дослідження виділено розробку «окремостей» нормативної етики, у роботі значне місце відведено й моральним переконанням, емоціям та іншим компонентам моральної свідомості.

Внесено пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства про адвокатуру та правозастосовчої практики, забезпечення дотримання Правил адвокатської етики. Звертається увага на роблення ст. 1 Закону «Про адвокатуру» відповідною до ч. 1 ст. 59 Конституції України; вирішення питань складу палат кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури відповідно до міжнародних стандартів; визначення правового статусу З'їзду адвокатів України.

Визначено недоліки, які перешкоджають діяльності адвоката-захисника та порушують етичні принципи адвокатської діяльності: Запропоновано

доповнення суттєвих умов договору про надання правової допомоги; страхування ризику професійної майнової відповідальності; створення спеціального фонду для надання безоплатної адвокатської допомоги; удосконалення діяльності дисциплінарних палат адвокатури тощо.

У додатках наведено: відомості щодо оплати праці адвокатів за рахунок Державного бюджету за 1999 - 2000 р.р.; Програма вивчення кримінальної справи, за якою захист підозрюваного, обвинуваченого та підсудного здійснювався адвокатом-захисником за призначенням; Анкета вивчення громадської думки про участь адвоката-захисника у кримінальній справі за ст. 47 КПК України; Програма вивчення діяльності кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Таварткіладзе Н. М. К вопросу о понятии адвокатской этики // Актуальні проблеми держави та права: 36. наук. пр. - Одеса, 1999. - Вип. 6. Ч. 1. - С. 303-308.
2. Таварткіладзе Н. М. Принцип доминантності інтересів клієнта в уголовном процесі // Актуальні проблеми держави та права: 36. наук. пр. - Одеса, 2001. - Вип. 10. - С. 250-257.
3. Таварткіладзе Н. М. Незалежність адвокатської професії // Актуальні проблеми держави та права: 36. наук. пр. - Одеса, 2001. - Вип. 11. - С. 579-582.
4. Таварткіладзе Н. М. Роль адвоката у кримінальному судочинстві // Актуальні проблеми держави та права: 36. наук. пр. - Одеса, 2002. - Вип. 16. - С. 657-659.
5. Таварткіладзе Н. М. Про проблему рекламування адвокатської діяльності // Держава і право: 36. наук. пр. - Сер.: Юрид. і політ. науки. - К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. - Вип. 18. - С. 130-132.

АНОТАЦІЯ

Таварткіладзе Н. М. Етичні основи діяльності адвоката-захисника. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю: 12.00.10 - судочинство; прокуратура та адвокатура. - Одеська національна юридична академія, Одеса, 2003.

Дисертація присвячена дослідженню етичних основ діяльності адвоката-захисника.

У роботі розглядаються поняття професійної моралі та професійної етики,

адвокатської етики як виду професійної етики юриста. Специфіка професійних стандартів адвокатської діяльності визначається особливостями функцій адвокатури. Правилами адвокатської етики є конкретизуючі гумане призначення адвокатури як правозахисної інституції правила поведінки адвоката, що закріплені різноманітними соціальними нормами і вироблені самими представниками адвокатської професії, дотримання яких забезпечується внутрішнім переконанням адвокатів, колективною волею органів адвокатського співтовариства, а за необхідністю – заходами державно-правового примусу.

Визначені поняття та система етичних принципів адвокатської діяльності, гарантії їх здійснення та відповідальність адвоката за порушення норм професійної етики. Проведено аналіз дисциплінарної практики щодо адвокатів-захисників.

У роботі містяться рекомендації щодо вдосконалення законодавства України про адвокатуру та правозастосовчої практики, забезпечення дотримання Правил адвокатської етики.

Ключові слова: професійна етика, адвокат, захисник, правила адвокатської етики, етичні принципи адвокатської діяльності, відповідальність адвоката.

АННОТАЦІЯ

Таварткиладзе Н.М. Этические основы деятельности адвоката-защитника. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.10 - судостроительство; прокуратура и адвокатура.

Диссертация посвящена исследованию этических основ деятельности адвоката-защитника.

В работе рассматриваются понятия профессиональной морали и профессиональной этики. Юридическая этика определена как учение о нравственных основах юридической деятельности, нравственных качествах представителей юридических профессий и нравственных отношениях, складывающихся в процессе её осуществления. Адвокатская этика как вид профессиональной этики юриста устанавливает стандарты профессионального поведения (деятельности) адвоката. Специфика этих стандартов определяется функциями адвокатуры, которые, в свою очередь, обусловлены её правозащитным назначением.

Под правилами (нормами, стандартами) адвокатской этики диссертант понимает конкретизирующие гуманное предназначение адвокатуры как правозащитной институции правила поведения адвоката, закреплённые различными социальными нормами и выработанные самими представителями адвокатской профессии, соблюдение которых обеспечивается внутренним

убеждением адвокатов, коллективной волей адвокатского сообщества, а при необходимости – мерами государственного принуждения. По мнению автора, источниками правил адвокатской этики могут быть: а) нормы международного права; б) нормы, закрепленные в национальных актах законодательства; в) положения корпоративных актов, не имеющие нормативно-правового характера; г) этические нормы, не отраженные в документах и являющиеся частью традиций адвокатского сообщества.

Принципы адвокатской этики – это базовые идеи адвокатской деятельности, отражающие нравственную сторону выполнения адвокатами своих профессиональных обязанностей в точном соответствии с предназначением адвокатуры и определяющие нормативное регулирование и практическую деятельность адвокатов в рамках правовых, моральных и других социальных норм.

Систематизация принципов адвокатской этики предполагает выделение: а) принципов, касающихся всех юридических институтов и отдельных юристов; б) принципов, в которых наиболее рельефно отражается специфика деятельности адвокатуры. В связи с этим, наряду с общими для всех юридических профессий этическими принципами (законность, независимость, честность и порядочность, культура поведения и т.д.), автор выделяет группу принципов, которые в наибольшей степени и в специфических формах присущи профессиональной деятельности адвокатов - доминирование интересов клиента, адвокатскую тайну, престиж профессии, ограничение рекламирования адвокатской деятельности.

В работе сделан вывод о том, что значительная часть этических норм-принципов определяет сущность и характер регулятивных этических норм в сфере организации и деятельности адвокатуры. С учетом того, что Правила адвокатской этики, в которых в настоящее время закреплены принципы адвокатской этики, представляют собой свод корпоративных норм, содержащий обязательные для адвокатов и их объединений этические предписания, но не являются нормативно-правовым документом, автор предлагает отразить нормы-принципы адвокатской этики в Законе об адвокатуре, а иные этические нормы, которыми должны руководствоваться адвокаты, - в Кодексе (Правилах) адвокатской этики. Принятие Правил адвокатской этики необходимо отнести к компетенции Съезда адвокатов Украины.

Важнейшей гарантией соблюдения адвокатом этических норм в своей деятельности является возможность наступления его юридической ответственности как одного из видов социальной ответственности. В работе рассмотрены вопросы привлечения адвокатов к дисциплинарной, административной, гражданско-правовой, уголовной ответственности.

На основании анализа принципов организации и деятельности адвокатуры в Украине сделан вывод о том, что вопрос о привлечении адвокатов к дисциплинарной ответственности является внутренним вопросом деятельности адвокатуры, который должен решаться исключительно на корпоративных началах.

По мнению диссертанта, квалификационно-дисциплинарные комиссии и Высшая квалификационная комиссия адвокатуры должны функционировать при профессиональной ассоциации адвокатов, объединяющей всех адвокатов Украины. Членство в дисциплинарных палатах представителей государственных органов расценивается как вмешательство в деятельность адвокатуры.

Диссертантом вносятся предложения по совершенствованию действующего законодательства по адвокатуре. По мнению диссертанта, взыскания за поступки, порочащие честь и достоинство адвоката, подрывающие престиж адвокатуры, могут применяться независимо от сроков давности. Для повышения эффективности материальной ответственности адвокатов целесообразно установить в Законе об адвокатуре существенные условия договора поручения, ввести страхование имущественной ответственности адвокатов.

Ключевые слова: профессиональная этика, адвокат, защитник, правила адвокатской этики, этические принципы адвокатской деятельности, ответственность адвоката.

ANNOTATION

Tavartkiladze N. M. Ethical principles in activity of defence lawyer. – Manuscript.

The thesis for a candidate's of law degree by speciality 12.00.10 – court system; prosecuting magistracy and the bar. – Odessa National Law Academy, Odessa, 2003.

The thesis is dedicated to the ethical principles in activity of defence lawyer, defining conception and contents of professional morals and professional ethics, lawyer's ethics. The thesis characterizes notions and system of ethical principles in advocate activities.

There also alignment of problems concerning disciplinary, administrative, civil, criminal responsibility of advocates, pursued the analys of disciplinary practice.

The thesis contains recomandations concerning improvement of national legislation of advocate's activities.

Key words: professional ethics, advocate, defender, rules of lawyer's ethics, ethical principles of advocate's activity, responsibility of advocates.